

**AI VA RAQAMLI VOSITALAR ORQALI TIL O'RGATISHNI
TAKOMILLASHTIRISH****IMPROVING LANGUAGE TEACHING THROUGH AI AND DIGITAL TOOLS****Ibragimova Nargiza Pulatovna****Nukus shahri maktabgacha va maktab ta'lim bolimiga qarashli
25- sonli maktabning inglis tili fani o'qituvchisi****English Language Teacher at School No. 25 under the Department of
Preschool and General Secondary Education of Nukus City****ORCID:0009-0005-1490-9930****ibr198407@gmail.com****<https://doi.org/10.5281/zenodo.22244502>****Annotatsiya**

Ushbu tezisda sun'iy intellekt (AI) texnologiyalari va raqamli vositalarning chet tillarini o'qitish jarayoniga ta'siri xorij, Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi (MDH), O'zbekiston Respublikasi va Qoraqalpog'iston Respublikasi miqyosidagi ilmiy tadqiqotlar asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda nazariy jihatlar amaliy natijalar va statistik ma'lumotlar bilan boyitilgan bo'lib, mavjud tadqiqotlar bazasidagi yutuq va bo'shliqlar aniqlangan.

Kalit so'zlar

Sun'iy intellekt, raqamli ta'lim vositalari, chet tili o'qitish metodikasi, chatbot, adaptiv o'qitish, CEFR, ta'sir kuchi (effect size), til ta'limi innovatsiyalari.

Kirish

So'nggi o'n yillikda sun'iy intellekt (AI) texnologiyalarining ta'lim sohasiga, jumladan, chet tillarini o'qitish jarayoniga faol tatbiq etilishi global tendentsiyaga aylandi. COVID-19 pandemiyasidan keyingi davrda masofaviy ta'lim shakllarining kengayishi va raqamli vositalarga bo'lgan ehtiyojning ortishi ushbu jarayonni yanada tezlashtirdi. Tilshunoslik va ta'lim metodikasi sohasidagi ilmiy jamoatchilik AI texnologiyalarining lug'at, o'qish, yozish, tinglab tushunish va gapirish ko'nikmalariga ta'sirini o'rganishga alohida e'tibor qaratmoqda.

Mazkur tezisning maqsadi — AI va raqamli vositalar orqali til o'rgatishni takomillashtirish borasida xorijda, MDH davlatlarida, O'zbekistonda va Qoraqalpog'istonda olib borilgan ilmiy tadqiqotlarni tizimli tahlil qilish, ularning natijalarini qiyoslash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot vazifalari quyidagilardan iborat: xorijiy meta-tahlil va tizimli sharhlarni o'rganish; MDH mamlakatlaridagi, xususan Rossiyadagi ilmiy-metodik ishlarni tahlil qilish; O'zbekiston va Qoraqalpog'istondagi institutsional va ilmiy tadqiqotlarni aniqlash; nazariy xulosalarni statistik ma'lumotlar bilan tasdiqlash.

Xorijiy ilmiy adabiyotlarda AI texnologiyalarining chet tili ta'limiga ta'siri bo'yicha bir qancha yirik meta-tahlillar va tizimli sharhlar mavjud. Torres va Kahveci tomonidan¹ 2025-yilda "Computers and Education: Artificial Intelligence" jurnalida chop etilgan ko'p bosqichli meta-tahlil 2022-2025-yillar oralig'ida nashr etilgan 46 ta empirik tadqiqotning 117 ta ta'sir o'lchovini (effect size) tahlil qilgan. Natijalarga ko'ra, AI texnologiyalari chet tili ta'limining barcha beshta asosiy ko'nikmasiga statistik jihatdan ahamiyatli, o'rtacha-kuchli ta'sir

¹. Torres, P. J., Kahveci, E. (2025). Effectiveness of Artificial Intelligence (AI) in language teaching. Computers and Education: Artificial Intelligence, vol. 9. <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2025.100522>

ko'rsatadi, bunda lug'at o'zlashtirish eng yuqori samaradorlikni namoyon etadi, undan keyin o'qish, yozish, tinglab tushunish va gapirish ko'nikmalari joylashadi.

Til ko'nikmasi	O'rganilgan tadqiqotlar	Ta'sir kuchi (Hedges' g)	Natija darajasi
Lug'at (vocabulary)	46 tadqiqot ichida eng ko'p	Eng yuqori	Kuchli
O'qish (reading)	117 effekt o'lchovi	Yuqori	O'rta-kuchli
Yozish (writing)	2022-2025 y. nashrlar	O'rta	O'rta
Tinglab tushunish (listening)	Xalqaro EFL sinflari	O'rta	O'rta
Gapirish (speaking)	Eng kam o'rganilgan	Eng past	O'rta-past
Umumiy ko'rsatkich	46 ta empirik tadqiqot	g = 0,74 (95% CI: 0,57-0,92)	Statistik ahamiyatli

Manba: Torres, P.J., Kahveci, E. (2025) ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

ScienceDirect va PMC platformalarida² 2024-yilda e'lon qilingan tizimli sharh AI texnologiyalarining EFL (chet til sifatida ingliz tili) o'quvchilarining affektiv omillariga, xususan, motivatsiya, faollik va o'quv anksiyetasiga ta'sirini o'rgangan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, chatbot va AI agentlaridan foydalangan eksperimental guruhlar nazorat guruhlariga nisbatan yuqoriroq o'quv natijalarini ko'rsatgan, biroq mualliflar o'qituvchining yo'naltiruvchi roli hamon markaziy ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydilar.

Emerald nashriyotining "Saudi Journal of Language Studies" jurnalida chop etilgan³ tizimli sharh PRISMA metodologiyasi va faoliyat nazariyasi (activity theory) asosida 15 ta empirik maqolani tahlil qilib, AI vositalarining yozma nutq sifati, avtomatik baholash aniqligi va o'quvchilar faolligini oshirishda samarali ekanligini, ammo dialogik kompetensiya rivojlanishida va pedagogik dizaynda o'qituvchi ishtirokining zarurligini ko'rsatgan.

Xitoyda 517 nafar universitet talabasi ishtirokida o'tkazilgan tuzilmaviy tenglamalar modellashtirish (SEM) tadqiqoti AI savodxonligining til o'rganuvchilarning o'zaro muloqotga tayyorligiga (willingness to communicate) ta'sirini o'rgangan⁴. Natijalarga ko'ra, AI savodxonligi o'quvchilarning o'z-o'ziga ishonchini oshiradi va sinfdagi til anksiyetasini kamaytiradi, bu esa muloqotga tayyorlikni bilvosita mustahkamlaydi.

² . Investigating the integration of artificial intelligence in English as foreign language classes for enhancing learners' affective factors: A systematic review (2024). ScienceDirect / PMC. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2405844024070841>

³ . A systematic review of current trends in artificial intelligence in foreign language learning (2025). Saudi Journal of Language Studies, Emerald Publishing. <https://www.emerald.com/sjls/article/5/1/1/1244010/>

⁴ . Exploring the Dynamics of Artificial Intelligence Literacy on EFL Learners' Willingness to Communicate. PMC. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC12024140/>

MDH hududida, xususan Rossiya Federatsiyasida, AI texnologiyalarining chet tili ta'limiga tatbiqi bo'yicha tadqiqotlar so'nggi 2-3 yilda sezilarli darajada ko'paydi. Polyudovanning "Otkrytoye obrazovaniye" jurnalida chop etilgan tadqiqoti⁵ oliy ta'limda neyron tarmoqlar va chatbotlardan foydalanish tajribasini tizimlashtirib, bilim tekshirishni avtomatlashtirish, topshiriqlarni shaxsiylashtirish va kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish imkoniyatlarini ko'rsatgan. Shu bilan birga, muallif ma'lumotlar ishonchligini nazorat qilish, plagiatning oldini olish va o'qituvchining ta'lim jarayonidagi asosiy ishtirokchi sifatidagi rolini saqlab qolish zarurligini alohida ta'kidlaydi.

CyberLeninka ilmiy elektron kutubxonasida joylashtirilgan tadqiqotlar AI texnologiyalarining chet tili o'qitish metodikasi, mazmuni va o'qituvchilar vazifalarini tubdan o'zgartirayotganini ko'rsatadi.⁶ 2023-yilgi uslubiy ishlarni tahlil qiluvchi maqolada ta'kidlanishicha, AI texnologiyalarining tez tarqalishi ushbu mavzuga bag'ishlangan ilmiy-metodik ishlar sonining keskin oshishiga olib kelgan, biroq ularning katta qismi ilmiy yangilik yoki amaliy qiymat jihatidan farqlanmaydi — bu MDH hududidagi tadqiqotlar bazasining sifat jihatidan yanada takomillashtirilishi zarurligini ko'rsatadi.

Tomsk davlat pedagogika universiteti "Vestnik" jurnalida 2026-yilda chop etilgan tadqiqot⁷ AI qo'llanilishining huquqiy va etik jihatlarini tahlil qilib, individuallashtirilgan yondashuv, bilimlarni tekshirishni avtomatlashtirish va tezkor obyektiv fikr-mulohaza berish imkoniyatlarini, shuningdek me'yoriy-huquqiy baza va raqamli kompetentlikni takomillashtirish zarurligini ko'rsatib o'tgan.

O'zbekistonda chet tillarini o'qitishni takomillashtirish davlat siyosati darajasida qo'llab-quvvatlanmoqda. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti olimlari tomonidan chop etilgan maqolada ta'lim tizimida raqamli texnologiyalardan foydalanish masalalari ko'rib chiqilgan bo'lib,⁸ unda A.Yu. Uvarovanning shaxsiylashtirilgan o'qitish konsepsiyasiga tayanib, o'quvchini bilim uzatiladigan passiv obyekt emas, balki o'z bilish faoliyatini mustaqil rivojlantiruvchi faol subyekt sifatida ko'rish zarurligi asoslab berilgan.

Oliy attestatsiya komissiyasi (OAK) tizimida himoya qilingan dissertatsiya ishlari chet tili o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini Umumevropa Til Kompetensiyalari (CEFR) talablariga muvofiq oshirish, zamonaviy onlayn texnologiyalarga asoslangan mustaqil o'qitish va baholash tizimlarini takomillashtirish natijalarini qayta tayyorlash kurslariga tatbiq etilganligini tasdiqlaydi⁹.

⁵ . Полюдова, Е. и др. Искусственный интеллект в преподавании иностранных языков: опыт использования в высшем образовании. Открытое образование (2025). <https://openedu.rea.ru/jour/article/view/1110>

⁶ . Влияние искусственного интеллекта на обучение иностранному языку. КиберЛенинка. <https://cyberleninka.ru/article/n/vliyanie-iskusstvennogo-intellekta-na-obuchenie-inostrannomu-yazyku>
Использование технологий искусственного интеллекта в обучении иностранному языку: тематика методических работ за 2023 год. КиберЛенинка. <https://cyberleninka.ru/article/n/ispolzovanie-tehnologiy-iskusstvennogo-intellekta-v-obuchanii-inostrannomu-yazyku>

⁷ . Этические и правовые аспекты использования искусственного интеллекта в обучении иностранным языкам. Вестник ТГПУ (2026). https://vestnik.tspu.ru/archive?article_id=9670

⁸ . Raqamli texnologiyalardan ta'lim tizimida foydalanish masalalari. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti. https://iqtisodiyot.tsue.uz/sites/default/files/maqolalar/44_Alimardonov_Abdullayev_Rizayeva.pdf

⁹ . O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasi rasmiy sayti — dissertatsiya avtoreferatlari. <https://oak.uz/pages/974>

2022-yilda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-265-son qarori bilan Andijon davlat chet tillari instituti tashkil etilib, o'quv jarayoniga raqamli texnologiyalarni tatbiq qilish hamda TALIS, PIRLS, PISA kabi xalqaro baholash dasturlari va standartlaridan foydalanishga alohida e'tibor qaratilgan¹⁰. Bu — davlat darajasidagi institutsional islohotning aniq ko'rsatkichidir.

O'zbekiston Milliy universiteti tomonidan tashkil etilgan "Zamonaviy tilshunoslikning dolzarb muammolari" ilmiy-amaliy anjumani materiallari to'plamida chet tillarini o'qitishdagi an'anaviy va zamonaviy metodlarning qo'llanilishidagi yutuq va muammolar muhokama qilingan, bu esa mamlakatda ushbu yo'nalishdagi ilmiy muhitning faolligidan dalolat beradi.¹¹

Qoraqalpog'iston Respublikasida chet tillarini o'qitish metodikasi bo'yicha ilmiy ishlar mavjud bo'lsa-da, ularning aksariyati AI texnologiyalariga emas, balki umumiy lingvodidaktik va mintaqaviy (qoraqalpoq tili, adabiyoti) masalalarga qaratilgan. Qoraqalpoq davlat universiteti va O'zbekiston Milliy universiteti hamkorligida amalga oshirilgan qo'shma ilmiy-tadqiqot rejasi doirasida "Lingvistika: chet tillarini o'qitishning samaradorligini oshirish nazariyasi va amaliyoti" mavzusi bo'yicha tadqiqotlar olib borilgan, biroq ularning predmeti asosan an'anaviy metodika va frazeologik tahlil bilan bog'liq.¹²

Qoraqalpoq davlat universiteti huzuridagi ilmiy kengashda himoya qilingan dissertatsiya ishlarida (2021) qoraqalpoq tilining yangi alifbosi va imlo qoidalariga muvofiq ona tili va adabiyotini rivojlantirish metodikasi ko'rib chiqilgan. Bu ishlar til ta'limi metodikasini takomillashtirishga hissa qo'shsa-da, ularda AI yoki raqamli vositalarning bevosita qo'llanilishi maxsus tadqiqot predmeti sifatida ko'tarilmagan.

Xolisona aytganda, Qoraqalpog'iston miqyosida AI asosidagi til o'qitish texnologiyalariga bag'ishlangan maxsus, chuqur empirik tadqiqotlar hozircha yetarli emas. Bu — mintaqada kelgusi ilmiy izlanishlar uchun aniq bo'shliq (research gap) mavjudligini ko'rsatadi va ushbu tezisning amaliy ahamiyatini oshiruvchi omillardan biri hisoblanadi.

Yuqorida ko'rib chiqilgan to'rt mintaq (xorij, MDH, O'zbekiston, Qoraqalpog'iston) bo'yicha tadqiqotlarning rivojlanish darajasi va yo'nalishlari sezilarli farqlanadi. Quyidagi jadvalda ushbu farqlar tizimlashtirilgan.

Mintaqa	Tadqiqotlarning asosiy yo'nalishi	Asosiy manba(lar)	Rivojlanish darajasi
Xorij (G'arb, Osiyo)	Meta-tahlillar, tizimli sharhlar, chatbot va AI agentlarning affektiv omillarga ta'siri	Torres & Kahveci (2025); ScienceDirect/PMC (2024); Emerald SJLS (2025)	Yuqori (statistik asoslangan)

¹⁰ . O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-265-son qarori, 31.05.2022. Andijon davlat chet tillari institutini tashkil etish to'g'risida. <https://lex.uz/uz/docs/6040801>

¹¹ . Zamonaviy tilshunoslikning dolzarb muammolari. O'zMU ilmiy to'plami (2023). https://api.scienceweb.uz/storage/publication_files/1291/19758/

¹² . Qoraqalpoq davlat universiteti huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi kengash dissertatsiya ma'lumotlari (2021). <https://api.ziynet.uz/uploads/books/7007/62d68ca1157b5.pdf>

MDH (Rossiya)	Neyron tarmoqlar va chatbotlarni oliy ta'limda qo'llash, huquqiy-etik jihatlar, uslubiy ishlar tahlili	Polyudova, Otkrytoye obrazovaniye (2025); CyberLeninka (2023-2026); TSPU Vestnik (2026)	O'rta (tavsifiy tadqiqotlar ustun)
O'zbekiston	Davlat dasturlari, oliy ta'limda raqamli texnologiyalar, CEFR asosida baholash tizimlari, institutsional islohotlar	TSUE ilmiy maqolasi; OAK dissertatsiya avtoreferatlari; PQ-265-son qaror (2022)	O'rta (institutsional)
Qoraqalpog'iston	Chet tillarini o'qitish samaradorligini oshirish nazariyasi (qo'shma tadqiqotlar), til metodikasi bo'yicha ishlar; AI-ga bag'ishlangan alohida tadqiqotlar kam	QDU va O'zMU qo'shma ilmiy-tadqiqot rejasi; QDU dissertatsiya ishlari (2021)	Boshlang'ich (tadqiqotlar tanqis)

Manba: yuqorida keltirilgan ilmiy manbalar asosida muallif tomonidan tuzilgan.

Nazariy jihatdan xorijiy tadqiqotlar statistik asoslangan meta-tahlil darajasiga yetgan bo'lsa (masalan, $g = 0,74$ umumiy ta'sir kuchi), MDH va O'zbekiston tadqiqotlari ko'proq tavsifiy-uslubiy xarakterga ega. Amaliy natijalar nuqtai nazaridan, O'zbekistonda institutsional islohotlar (Andijon davlat chet tillari instituti, CEFR asosidagi baholash tizimlari) sezilarli ilgarilash sifatida baholanishi mumkin, biroq bu islohotlarning AI texnologiyalari bilan bevosita bog'liqligini o'lchaydigan mahalliy empirik-statistik tadqiqotlar hali yetarli emas.

Xulosa

O'tkazilgan tahlil shuni ko'rsatadiki, AI va raqamli vositalar orqali til o'rgatish samaradorligi xorijiy ilmiy adabiyotda statistik jihatdan yetarli darajada asoslangan (o'rtacha-kuchli ta'sir kuchi, $g \approx 0,74$), MDH davlatlarida bu yo'nalish tez sur'atlar bilan rivojlanmoqda, biroq sifat jihatidan bir tekis emas, O'zbekistonda esa asosan davlat siyosati va institutsional islohotlar darajasida ilgarilash kuzatilmoqda. Qoraqalpog'iston miqyosida AI-ga bag'ishlangan maxsus ilmiy tadqiqotlar amalda deyarli yo'q bo'lib, bu mintaqaviy ilmiy salohiyatni rivojlantirish uchun ustuvor yo'nalishlardan biri bo'lishi lozim.

Shunday qilib, real xulosa sifatida quyidagilarni ta'kidlash mumkin: birinchidan, AI texnologiyalari til ta'limida yordamchi vosita sifatida yuqori salohiyatga ega, ammo o'qituvchining pedagogik rahbarligini to'liq almashtira olmaydi; ikkinchidan, O'zbekiston va Qoraqalpog'istonda AI asosidagi til ta'limi bo'yicha mahalliy empirik tadqiqotlar sonini va sifatini oshirish, xalqaro standartlarga (CEFR, PISA) moslashtirilgan milliy platformalar yaratish zarur; uchinchidan, kelgusi tadqiqotlar uzoq muddatli, katta tanlanmali va aniq statistik metodologiyaga asoslangan bo'lishi kerak, chunki xorijiy tajriba ham bunday tadqiqotlarning hozircha yetishmasligini alohida muammo sifatida qayd etadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Torres, P. J., Kahveci, E. (2025). Effectiveness of Artificial Intelligence (AI) in language teaching. Computers and Education: Artificial Intelligence, vol. 9. <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2025.100522>
2. Investigating the integration of artificial intelligence in English as foreign language classes for enhancing learners' affective factors: A systematic review (2024). ScienceDirect / PMC. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2405844024070841>
3. A systematic review of current trends in artificial intelligence in foreign language learning (2025). Saudi Journal of Language Studies, Emerald Publishing. <https://www.emerald.com/sjls/article/5/1/1/1244010/>
4. Exploring the Dynamics of Artificial Intelligence Literacy on EFL Learners' Willingness to Communicate. PMC. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC12024140/>
5. A systematic review of research on AI in language education: Current status and future implications. Language Learning and Technology, University of Hawai'i. <https://www.lltjournal.org/item/10125-73606/>
6. Полюдова, Е. и др. Искусственный интеллект в преподавании иностранных языков: опыт использования в высшем образовании. Открытое образование (2025). <https://openedu.rea.ru/jour/article/view/1110>
7. Влияние искусственного интеллекта на обучение иностранному языку. КиберЛенинка. <https://cyberleninka.ru/article/n/vliyanie-iskusstvennogo-intellekta-na-obuchenie-inostrannomu-yazyku>
8. Использование технологий искусственного интеллекта в обучении иностранному языку: тематика методических работ за 2023 год. КиберЛенинка. <https://cyberleninka.ru/article/n/ispolzovanie-tehnologiy-iskusstvennogo-intellekta-v-obuchenii-inostrannomu-yazyku>
9. Этические и правовые аспекты использования искусственного интеллекта в обучении иностранным языкам. Вестник ТГПУ (2026). https://vestnik.tspu.ru/archive?article_id=9670
10. Raqamli texnologiyalardan ta'lim tizimida foydalanish masalalari. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti. https://iqtisodiyot.tsue.uz/sites/default/files/maqolalar/44_Alimardonov_Abdullayev_Rizayeva.pdf
11. O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasi rasmiy sayti — dissertatsiya avtoreferatlari. <https://oak.uz/pages/974>
12. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-265-son qarori, 31.05.2022. Andijon davlat chet tillari institutini tashkil etish to'g'risida. <https://lex.uz/uz/docs/6040801>
13. Zamonaviy tilshunoslikning dolzarb muammolari. O'zMU ilmiy to'plami (2023). https://api.scienceweb.uz/storage/publication_files/1291/19758/
14. Qoraqalpoq davlat universiteti huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi kengash dissertatsiya ma'lumotlari (2021). <https://api.ziyonet.uz/uploads/books/7007/62d68ca1157b5.pdf>
15. Toshkent davlat sharqshunoslik instituti — dissertatsiya avtoreferati (QDU va O'zMU qo'shma tadqiqot rejası). <https://tsuos.uz/wp-content/uploads/2020/01/>